

Kai rėjose ūžia vėjas

Dainius ELERTAS

Daugeliui klaipėdiečių ir miesto svečių Lietuvos tūkstantmetis įsiminė burlaivių burių plazdėjimu. Didžiųjų burlaivių regata „The Tall Ships’s Races Baltic 2009“ prikėlė užmarštin nugrimzdusią burlaivių epochą. Kaip prieš šimtmetį ir seniau Dangės upės bei marių pakrantes papuošė stiebų, rėjų, vantų miškas. Šventei pasibaigus minia atsisveikino su jūros toliuose tirpstančiu praeities miražu. Tačiau praeities didybės dvelksmas neišsiskleidė ir pasakutiniams grakščiujų laivų siluėtams išnykus už horizonto. Regatos metu pristatyti visuomenei muziejininkų darbai gražina burlaivius mūsų istorinei vaizduotei. Atversdamas burlaivių epochos puslapius mūsų istorijoje nauja ekspozicija, paroda ir knyga savo trisdešimties metų jubiliejų pasitiko Lietuvos jūrų muziejus.

Istorinės aplinkybės nulėmė, kad žmonių, giliau besidominančių jūrine istorija, ratas Lietuvoje siauras. Negausus ir burlaivių epochos žinovų būrys. Todėl daugelis faktų, jų vertinimai, interpretacijos, susijusios su Lietuvos ar dabartine jos teritorija, visuomenei nežinomi. Atsižvelgdamas į visuomenės lūkesčius Lietuvos jūrų muziejus iniciavo ir parengė leidinį „Vėjas rėjose. Burlaivių epochos atspindžiai Lietuvoje“. Knyga tęsia pirmojo Lietuvos jūrų muziejaus direktoriaus A. Každailio pradėtą misiją – atidengti Lietuvos skaitytojams jūrinės istorijos klodus. Vaizdingi Lenkijos ir Lietuvos tyrinėtojų pasakojimai bei amžininkų liudijimai supažindina su XVI – XIX a. burlaivių jūreivių kasdieninio gyvenimo, jūrinio verslo ypatybėmis, mažai žinomais karybės epizodais, kontrabanda. Knygoje atveriamos ne tik Lietuvos, bet ir Prūsijos, Mažosios Lietuvos praeities atodangos. Skaitytojas pakviečiamas stebėti XVII a. Klaipėdos muitininkų, locmanų ir pirklių veiklą, sekti anglų sėkmes bei nesėkmes kuriant uostą ir miestą Šventojoje, žmogiškas intrigas ir aistras, 1745 – 1783 m. virusias Klaipėdoje didžiųjų burlaivių statybos versle, jūros kontrabandininkų kelių kaitą. Amžininkų liudijimų, dokumentų dėka jis panardinamas į sūrių prakaitu ir romu alsuojančią jūreivių kasdienybę. Galima nustebti sužinojus, kad vandenyse kovėsi ne tik X – XIII a. kuršių, bet ir XVII a. LDK etmonų kariuomenės sudėtyje buvę laivai, o Jonas Karolis Chodkevičius pelnė laurus sudeginęs švedų karo laivus Dauguvos žiotyse. Naujai permąstyti savo turėtus praeities vaizdinius skatina Abiejų Tautų Respublikos karo laivyno bei jūriniai 1794 m.

Įėjimas į ekspoziciją.

WHEN THE WIND BLUSTERS IN YARDS

Dainius ELERTAS

To mark the 30th anniversary of the Lithuanian Maritime Museum, the exposition “Klaipėda sailing fleet” was arranged in the ammunition warehouse of the former Neringa fort. The conception of the exposition was based on the history of one of Klaipėda sailing ships – bark “Mery Jane”. Its history discloses the peculiarities of ship building, repairs, life of ship owners, captains and seamen on board and on shore, maritime voyages in the epoch of sailing-ships. It also introduces to the beginning, flourishing and end of the sailing-ships epoch in Klaipėda. The exposition was housed in a very small space and therefore IT solutions were used: some part of visual information was presented in small thematic windows-monitors. The visitors were captivated by several interactive teaching aids. Both children and grown-ups were allured to take the wheel and lead a sailing-ship into the port of Klaipėda of the 19th century. The computer simulation introduced the visitors to the navigation of the 1st half of the 19th century, navigational landmarks in Klaipėda port and features of maritime cultural landscape. This helped to create the environment expressing the not numerous artefacts. The lack of original exhibits was compensated by their copies.

Ekspozicija stebina moderniais sprendimais.

ir 1863 m. sukilimų istorijos epizodai. Netikėtas burlaivių dalyvavimo mūsų istorijoje pėdsakas aptinkamas net LDK heraldikoje. Knyga iliustruota piešiniais, planais, nuotraukomis iš Lenkijos, Lietuvos muziejų ir privačių rinkinių.

Knygos rengimas Lietuvos jūrų muziejaus specialistams tapo paskata įgyvendinant stacionarios ekspozicijos „Klaipėdos būrinis laivynas“ ir kilnojamosios parodos „Lietuva po burėmis“ idėjas. Todėl ekspozicija, paroda ir knyga sudaro vienas kitą papildančias visumos dalis. Buvusio Neringos forto amunicijos sandėlyje įrengtos ekspozicijos „Klaipėdos burinis laivynas“ pagrindinė koncepcijos ašis sukasi apie vieno iš Klaipėdos burlaivių – barko „Mery Jane“ istoriją. Pasakojant ją atskleidžiami laivų statybos, remonto, laivų savininkų, kapitonų, jūreivių gyvenimo laive ir krante, jūros kelionių burlaivių epochoje ypatumai. Taip pat pristatoma burlaivių epochos Klaipėdoje pradžia, klestėjimas ir baigtis. Kadangi erdvė nedidelė, buvo pasitelktos IT galimybės – dalis vaizdinės informacijos pateikiama nedideliuose teminiuose langeliuose – monitoriuose. Didelio lankytojų susidomėjimo susilaukė ir kelios interaktyvios mokomosios priemonės. Mažuosius bei vyresnius vilioja galimybė pačiam stoti prie šturvalo ir įvesti burlaivį į XIX a. Klaipėdos uostą. Kompiuterinės simuliacijos dėka lankytojas supažindinamas su XIX a. I p. – vidurio laivyba, Klaipėdos uosto navigaciniais orientyrais ir jūrinio kultūros kraštovaizdžio bruožais. Tai kuria eksponuojamus negausius artefaktus pabrėžiančią aplinką. Originalių eksponatų trūkumas buvo kompensuojamas jų kopijomis. Kopijos leidžia vienoje vietoje išvysti didelėje erdvėje išblaškytus objektus – XIX a. laivų dailidžių cecho Klaipėdoje laivų statyklos bareljefą iš Hamburgo ir J. G. H. Schultzo laivybos bendrovės burlaivio pusės korpuso modelį iš Šilutės kraštotyros muziejaus. Jūroje rastų nuskendusiu laivų dalys, skirtos medžio ir virvės vaidmeniui burlaiviuose, bei „Klaipėdos būrinis laivynas“ ekspozicijų jungtis baigia burlaivių temos pristatymą Lietuvos jūrų muziejuje.

Didžiuosius burlaivius Šiauriniame Dangės rage sutiko besiplaikstančiomis XIX a. Klaipėdos prekybinio burlaivių laivyno, XX a. pr. Klaipėdos buriuotojų sąjungos, Lietuvos buriuotojų sąjungos vėliavų rekonstrukcijomis papuošta kilnojamoji paroda „Lietuva po burėmis“. Joje atskleidžiamos trys lietuvių santykių su burėmis ir jūrine kultūra

Dainius Elertas pristato naują ekspoziciją.

briaunos: etnografinė, istorinė, sportinė. Vaizdais pristatomas iki XX a. 4 dešimtmečio Kuršių marių bei Nemuno pakrantėse virusio gyvenimo po burėmis ypatumai. Vėjo jėga varomos plokščiadugnės žvejų valtyis ir dideli Nemuno, upių, kanalų transporto laivai – vytinės, reisinės, baidokai, šimtmečius buvę neatskiriama Lietuvos ir Prūsų Lietuvos vidaus vandenių aplinkos dalis. Primenama „Kurėno sugražinimo“ į marių platumas programa. Istorinėje dalyje glaustai supažindinama su svarbiausiais XIII – XIX a. jūros burlaivių epochos faktais. Sužinome, kad seniausia žinia apie jūrinio laivo statybą Klaipėdoje siekia 1517 m., o burlaivių epochos pabaigoje – 1886 m. Klaipėdiečiai turėjo net 40 tokių laivų. Tačiau burlaivių siluetai šmėkščiojo ir tarpukario Lietuvos istorijoje: 1925 – 1939 m. jaunuoliai iš Lietuvos jūreivystės patirties sėmėsi G. Eriksono barkuose. Pati plačiausia šios parodos dalis – pavadinta „Vėjo, vėjo, vėjo...“ skirta buriavimui Lietuvoje ir lietuviškam buriavimo sportui. Sužinome, kad mūsų buriavimo šaknys internacionalinės. Pirmąjį postūmį tokios veiklos atsiradimui suteikė 1822 m. Klaipėdoje apsigyvenęs anglų pirklys Džonas Meisonas (John Mason). 1869 m. čia vyko pirmoji regata, o 1884 m. įkurta vokiškas tradicijas puoselėjusi Klaipėdiečių buriuotojų sąjunga. 1875 m. bures iškėlė grafo B. H. Tiškevičiaus jachta „Zemojteij“. 1935 m. įkurtos Lietuvos buriuotojų sąjungos tradicija subrandino išpūdingus vaisius. Jais tapo ir 2008 m. Pekino olimpinė žaidynių buriavimo varžybose G. Volungevičiūtės iškovotas sidabro medalis.

Specialiai knygai „Vėjas rėjose. Burlaivių epochos atspindžiai Lietuvoje“ sukurti grafiko Šarūno Leonavičiaus piešiniai tapo dar viena visų Lietuvos jūros muziejaus sumanymo dalių jungiamąja. Kūrybiškai panaudoti jų fragmentai atpažįstami ekspozicijoje „Klaipėdos būrinis laivynas, parodoje „Lietuva po burėmis“ ir jų lankytojams dalomojoje medžiagoje. Parengtas lankstinukas bei įdėkliukas primena lankytojams svarbiausius Lietuvos jūrinės istorijos faktus. Tikimės, kad Lietuvos jūrų muziejaus pastangos paskatins tolesnius jūros alsavimo ženklų Lietuvos žemėje ir jos istorijoje ieškojimus. ■

A. Mažūno nuotr.

The Talls Ship Races.

Fotografai A. MAŽŪNAS